

4 Hodnocení čtenářské gramotnosti

V předcházející kapitole byl představen model čtenářské gramotnosti a podrobně definovány dva prvky tohoto modelu – procesy a texty. Tato kapitola se zaměřuje na třetí prvek – scénáře, jimiž jsou v šetření PISA modelovány čtenářské situace a záměry. Nejprve popíšeme princip scénářů a jejich vztah k testovým otázkám používaným k měření úrovně čtenářských dovedností žáků. Dále se budeme zabývat faktory ovlivňujícími obtížnost testových otázek, dostatečným pokrytím hodnocené oblasti a dalšími otázkami, které souvisejí s tvorbou testu.

4.1 Scénáře

V mnoha běžně používaných testech čtenářské gramotnosti je žákům předloženo několik vzájemně nesouvisejících úryvků na různá témata. Žáci ke každému z nich odpovědí na několik samostatných otázek a poté přejdou k dalšímu úryvku, který se týká něčeho jiného. Při tomto způsobu testování se od žáků očekává, že „zapomenou“, co četli v předchozích úryvcích, když odpovídají na otázky k novému úryvku. To znamená, že čtení nemá jiný účel než správně odpovědět na izolované otázky (Rupp et al., 2006). Tento přístup k testování opomíjí skutečnost, že čtení je záměrná aktivita, která se odvíjí od čtenářových cílů.

V běžném životě čteme většinou proto, že k tomu máme nějaký důvod. Například se chceme dozvědět více informací o tématu, které nás zaujalo. Nebo si chceme se skupinou kamarádů domluvit program na víkend. V jiné situaci chceme třeba babičce pomoci s výběrem pračky. Ve všech těchto situacích máme důvod číst různé druhy textů (odborný článek, příspěvky kamarádů v diskuzním fóru, uživatelské recenze apod.). Scénáře v šetření PISA žákům poskytují právě takový důvod ke čtení jednoho či více tematicky souvisejících textů převzatých například z odborné či krásné literatury, učebnic, e-mailů, blogů, webových stránek, novinových článků, historických dokumentů aj. Za pomoci scénářů navozuje PISA situace z každodenního života, kdy si lidé vybírají a čtou texty proto, aby dosáhli určitého cíle. Tomuto cíli podřizují procesy vyhledávání informací, vyhodnocování zdrojů a/nebo propojování informací z různých textů.

Scénáře přirozeně navazují na přístup k testování, který je pro šetření PISA příznačný od počátku a který spočívá v rozdělení testu do tematicky souvisejících jednotek (testových úloh) obsahujících několik testových otázek vázaných na společný zdrojový text. Scénáře tento přístup obohacují o „legendu“, která žáky uvádí do konkrétní situace, aby se do ní mohli lépe vcítit a ztotožnit se s cíli, k jejichž dosažení by měli během řešení testové úlohy směřovat. Tyto cíle jsou popsány v zadání úlohy, žáci si je tedy nestanoví sami, ale díky scénáři je spíše přijmou za své. V úlohách obsahujících větší počet zdrojových textů scénář propojuje jednotlivé texty do smysluplného celku.

Hodnocení čtenářské gramotnosti založené na scénářích napodobuje skutečný způsob práce s texty autentičtěji než běžné hodnocení založené na úryvcích vytržených z kontextu. Předkládá žákům realistické problémy, při jejichž řešení mohou uplatnit základní i pokročilé čtenářské dovednosti (O'Reilly & Sabatini, 2013). Ačkoli scénáře nedávají žákům svobodu určit si vlastní cíle ani číst libovolné texty vztahující se k zadanému cíli, nabízejí jim určitou míru volnosti ve výběru konkrétního textu z předloženého souboru zdrojů a v pořadí jejich pročitání. V rámci omezení vyplývajících ze standardizovaného testování lze tímto způsobem hodnotit záměrné čtení motivované předem stanovenými cíli. Scénáře navíc využívají možnosti počítačového testování, například možnost zobrazovat jednotlivé texty postupně a poskytovat žákům zpětnou vazbu. Scénáře byly již dříve použity v testu řešení problémů